

СОБАЧЕ СЕРЦЕ У... ЛЮДСЬКОМУ ВИМІРІ

10.12.2019

Цього разу останні листопадові дні сповіщали полтавців не лише про зміну пори року, яка на часі (а й справді вже за кілька днів місто засипало першим снігом!), а й про початок нового сезону у настроях і почуваннях. І то без жодних перебільшень – принаймні для театралів міста (а хто в Полтаві не любить свій театр?!). Відтак – тут почався сезон Булгакова, знову Булгакова, але вже не у містичному вимірі «Майстра і Маргарити», а в гротескному, іронічному, фантазійному, сатиричному вибуху «Собачого серця». До слова – «сезон» у перекладі із французької означає «сіяння», «час сівби», і приємно усвідомлювати, що гоголівцям знову вдалося засіяти в душі своїх глядачів зерна, які спонукають думати,

аналізувати, порівнювати, а разом із тим усім дивуватися, як тонко й талановито творці нової вистави зуміли прочитати й подати відомий сюжет. Адже й повість свого часу ми читали (хтось – навіть за одну ніч у самвидавському варіанті), і дві її екранізації бачили. Зазвичай у таких випадках глядач спершу відчувається приголомшеним: як можна ставити «Собаче серце» на сцені обласного театру після цих кінофільмів?

З тими ж питаннями в собі ми йшли в наш театр і тоді, коли тут прем'єрними були вистави «Майстер і Маргарита», «Політ над гніздом зозулі» у подачі режисера-постановника із Херсона, заслуженого діяча мистецтв України Сергія Павлюка, котрий уже п'ятий рік співпрацює із колективом Полтавського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені М.В. Гоголя. А потім ті вистави також ставали тривалими сезонами наших настроїв, особливо ж для журналістів, які перечитували твори й передивлялися кінофільми, порівнюючи й аналізуючи. Найточніше сказати, переживаючи вкотре той чи інший сюжет. А відтак нині у полтавських артистів і театралів – такий сезон «Собачого серця». У вимірі серця людського, як зазначив і сам професор Преображенський словами Михайла Булгакова в його повісті.

Наприкінці листопада відбулося два покази «Собачого серця» – здача вистави (прогон із першими глядачами в залі) і прем'єра. Наступні дві відбудуться у грудні, квитки на них розкуплені заздалегідь.

Сергій Павлюк розповів журналістам, що він і цього разу взявся за постановку, долаючи сумніви, обмірковуючи пропозицію директора полтавського театру Олексія Андрієнка. І пішло на те чимало часу – майже рік. «Олексій Миколайович завжди ставить для мене завдання, що на перший погляд здаються непосильними, – як «Майстер і Маргарита», «Політ, – над гніздом зозулі», «Остання любов гетьмана», «Страшна помста», – зізнається режисер. «Собаче серце» – його сьома вистава, створена з гоголівцями. І взявся він за неї якраз тому, що добре знає творчі можливості полтавських акторів. У новій спільній роботі жодних розчарувань з обох сторін, як власне і з третьої, глядацької.

Вистава вражає з першої сцени булгаковською атмосферою: білий, стерильний простір у квартирі професора, звичний ритм життя й роботи – нова доба ще тільки стукає в його двері. Білий, чистий, засніжений світ за вікнами, що його вже почав руйнувати новий лад, світ, у якому той, хто був ніким, уявив себе його повноправним господарем без жодних на те підстав. І це протистояння інтелігенції та люмпен-пролетаріату відразу після жовтневої революції режисер підкреслює вже першим візитом до професора голови будинкового комітету Швондера із гоп-компанією активістів (Швондер – Геннадій Продайко, Вяземська – Наталія Сизова, Пеструхін-Шаровкін – Олександр Збаразький). І співають вони, підіграючи собі на музичних інструментах (тут гумористичний акцент особливий, чого варті самі лише тріскучі тарілки!) не «Светит месяц», як Шариков у повісті, а вже марш про те, що «у советской власти сила велика». Дуже велика – досі ще відчуваємо її вплив. А ці вже готові тут же й арештувати непоступливого професора-буржуа – натяк письменника на те, що так

воно й буде в недалекому майбутньому. І хто ті люди на сцені у масках тварин, песиголовці, і чи люди під тими масками, якщо їх зняти? Це ще один цікавий режисерський натяк.

Із холодної засніженої вулиці професор приводить у дім голодного бродячого пса з обвареним окропом боком, назвавши його Шариком. Відомий у місті хірург захопився популярними на той час дослідями щодо омолодження організму людини. Підібравши нічийного пса, Пилип Пилипович наважується на зухвалий експеримент – пересаджує собаці людський гіпофіз. Шарик перетворюється на людину, стає Шариковим. Але успадковує не собаче серце і вдачу, а характер п'яниці і крадія Кліма Чугункина, чий гіпофіз і дістався псові Шаріку. Не дивно, що наставником його швидко стає саме Швондер з усіма наслідками його пролетарського виховання. Шариков Поліграф Поліграфович – такі документи одержує створена професором людина, яка прописується в квартирі Преображенського, харчується його коштом, затим влаштовується на роботу в контору із вилову та знищення бродячих тварин (ясна річ – у першу чергу кішок). Агресивний, брутальний, нахабний, зухвалий, він вважає, що заслуговує на те, щоб одержати все, чого захоче, і має право на те як пролетар, як людина нової постреволюційної доби – «мы к коммунизму на пути». Кліма Чугункина не перевиховати, усвідомлює розчарований своїм експериментом професор, і після того, як Шариков пише донос на нього та його колегу-асистента лікаря Борменталю, ті вмиль перетворили його вже із людини на собаку. Шариков знову стає Шариком і почувається щасливим від того. Особлива родзинка вистави – незвичайна акторка Омелі, собака породи бобтейл Державної циркової компанії України із Харкова. Її наставниця Дарина Майчук також одержала роль у виставі, вона зіграла покоївку Зіну, а поруч із хазяйкою й Омелі почувалася на сцені комфортно, відразу ж одержавши найголовнішу нагороду – симпатію всієї глядацької аудиторії.

Сприйняли глядачі і своїх улюблених акторів у їхніх чітко обраних режисером втіленнях. Навіть неможливо уявити когось іншого в ролі професора Преображенського – настільки переконливо втілив його образ заслужений артист України Олександр Любченко. І лікар Борменталь (Тарас Краюха), і Шариков (Тимофій Зінченко), і Дар'я Петрівна (Маргарита Томм), і всі задіяні актори дуже природно постали в своїх образах у новій виставі, у тій вишуканій атмосфері сценографії, що її створила художник-постановник Ірина Кліменченко.

Повертаючись до булгаковської повісті, варто нагадати, що написана вона була в 1925 році. Письменник розумів, що видати свій твір не зможе в тогочасному СРСР, вперше він був офіційно надрукований у журналі «Грані», який видавався у Німеччині, у 1968 році та в журналі «Студент» у Лондоні. До 1987 року на батьківщині письменника повість поширювалася тільки у самвидаві. Існує думка, що ця повість Михайла Булгакова – то політична сатира на керівництво держави середини 1920-х років. У ній Шариков-Чугункін – то Сталін (в обох «залізне» друге

прізвище), професор Преображенський – Ленін (який «перетворив» країну), доктор Борменталь, який постійно конфліктує з Кульковим, – Троцький (Бронштейн), Швондер – Каменєв, асистентка Зіна – Зінов'єв, Дарина – Дзержинський.

А що повість «Собаче серце» актуальна й сьогодні – то безсумнівно. Уже після прем'єри побачила в Інтернеті світлину із двома одіозними нинішніми політичними діячами, де поруч із ними – кадр із фільму, на якому двоє: Швондер і Шариков. І підпис: «Вони змінили зачіски, але ми їх упізнали». Вони справді впізнавані, сучасні швондери і шарикови, бо світ без них іншим має бути – первозданно чистим, світлим, добрим і справедливим. І не лише зачіски – краватки й черевики, манери й забаганки, кольори і марші виказують їх, сьогоднішніх песиголовців. А тому він корисний душам нашим – цей «засів» гоголівців, цей сезон Булгакова у наших сприйняттах реальності.

Лідія ВІЦЕНЯ
“Зоря Полтавщини”